

Judje imajo nam kristjanom kaj povedati

SPREMNA BESEDA K SLOVENSKI IZDAJI

Dr. Jože Ramovš

Judovska kultura je najstarejša korenina naše evropske kulture; grško-rimska je tisočletje mlajša, krščanska je mogočno deblo iz obeh korenin, ki raste dve tisočletji. Na drevesu evropske kulture so rimski geni zaslužnejši za sadove pravnega reda in organizacijske podjetnosti, grški za umetniške sadove, judovski pa za dialoško duhovnost, za trdne etične temelje in za verovanje v enega Boga kot nedojemljivo skrivnost. Monoteistični Bog stvarnik vsega in ljubeča dialoška beseda vsemu ustvarjenemu presegata vse naše predstave, spoznanja in upe. To abrahamovsko verovanje v absolutno presežnost enega Boga, ki je razvojni smisel vsega, kar obstaja, gojijo zvesto tudi najmlajši bratje monoteizma – muslimani; tudi njihova kultura je pred skoraj poldrugim tisočletjem zrasla iz monoteističnih korenin judovstva in krščanstva.¹

Danes obsegajo kulture monoteizma – judovska, krščanska in muslimanska – več kakor polovico človeštva. Ob vseh medsebojnih bratskih sporih in Kajnovskem pobijanju skozi zgodovino gojijo prizemljeno resnico o relativnosti človeka: da se ljudje, enako kakor ves neživi in živi svet, nismo naredili sami – smo ustvarjeni. Naša specifična sposobnost je sočuteča svoboda, da lahko z naravo, sami s seboj in z medsebojnim sožitjem pametno gospodarimo – se soustvarjamo. Z istimi zmožnostmi pa lahko tudi oviramo razvoj sebe, sožitja in narave – uničujemo in se uničujemo. Od začetka človeštva do danes ustvarjamo in uničujemo. Ko smo odgovorni upravljalci sebe, sožitja in narave, se

¹ O vrednosti monoteizma v kulturah judovstva, krščanstva in islama ter o partnerstvu verovanja z razumom govori nedavno umrli filozof, angleški Jud Jonathan Saks v svoji prodorni knjigi *Veliko partnerstvo – Bog, znanost in iskanje smisla*.

razvijamo, ko skušamo biti samovoljni gospodovalci sebe, drugih in narave, uničujemo. Štiri tisočletja staro izročilo abrahamovskega monoteizma pa ima imunsko zmožnost zaupanja, da se po vseh zablodah vračamo k prizemljeni realnosti sebe. To jamči Bog – presežna skrivnost, ki nas ljubi svobodne in nas uči ljubiti od znotraj – skozi našo zmožnost sočuteče svobode.

Dialog o iskanju Boga in vprašanju smisla, o katerem beremo v pričujoči knjigi, sta imela leta 1984 dva velika Juda 20. stoletja – Viktor E. Frankl in Pinchas Lapide, ko sta bila na vrhuncu svoje zrelosti. V prvi polovici svojega življenja sta oba doživela krute posledice samovoljnega človeškega gospodovanja z ljudmi in s stvarmi – bila sta žrtvi nacističnega genocida nad Judi, ki sta z izjemno srečo preživela. Od tedaj sta bila vse življenje vodilni glas za bratsko spravo vseh ljudi na svetu. Vsak na svojem poklicnem področju sta dosegla vrhunski uspeh. Pričujoči pogovor med njima pa ni del njune strokovne zapuščine, ampak osebni dialog dveh Judov. V duhu štiri tisočletnega verskega izročila iščeta zamisel, ki jo ima Bog za razvoj svojih ljubljenih odraslih in svobodnih človeških otrok, ki živimo v današnjih razmerah. Pri tem iskanju sta zvesta izročilu, da je edina pot do sledov božje zamisli pošten dialog z uporabo vsega svojega znanja, pameti in izkušenj, ter s poslušanjem znanja, pameti in izkušenj drugih. To izročilo ve, da moramo voditi ta dialog s svojo najglobljo zavestjo, to je v svoji vesti; da ga moramo voditi s soljudmi, saj je vsak človek, ki je živel, živi in bo živel moj brat; da je danes preživetveno nujen pošten dialog z naravo, katere del smo; da je molitev k Bogu dialog z njim. Dialog in naša sočuteča svoboda nam odpirata pot k odgovorni ustvarjalnosti – za osebni razvoj, gradnjo sožitja med ljudmi ter spoštljiv odnos do narave – in omogočata, da uresničujemo smisel življenja.

Po ideoloških, vzgojnih in psihosocialnih padcih tehnično najrazvitejših družb v 20. stoletju sta Juda Frankl in Lapide kot strokovnjaka vsak na svojem področju vrhunsko prispevala k razvoju človeške kulture.² Kakor pri nas Anton Trstenjak sta Frankl in Lapide s svojim znanjem in delom na svetovni ravni vlekla plug, da bi podorali pubertetni plevel zmot in medsebojnega nasprotovanja v odgovorno zorenje evropske kulture. Dialog v tej knjižici je osebni dialog med vernima Judoma za poglobljanje svoje vere. Je priča njunega odgovornega razvoja samega sebe v ogledalu drug drugega.

Ta dialog pa nam pomaga odgovarjati tudi na težko vprašanje, kaj je bil vzrok, da je evropska krščanska kultura izgubila kompas svoje temeljne zapovedi ljubezni do bližnjega in zašla v genocidno sovraštvo do Judov.³ Zgodovina kar naprej potrjuje indijsko modrost, da *reka resnice teče po prekopih zmot*. Kristjani imamo izkušnjo s svojo zgodovino, kako zveličavni nauk o božjem otroštvu vseh ljudi in o dvoedini osnovni zapovedi ljubezni do Boga in do vseh ljudi neopazno preide v sovražno doživljanje in ravnanje z drugimi; v tem smo se zelo pregrešili

² Prispevek Viktorja E. Frankla je na svetovni ravni – in tudi v Sloveniji – znan v psihoterapiji, kjer je začetnik eksistencialne analize in logoterapije. Pinchas Lapide je pionir judovskega preučevanja Nove zaveze, to je krščanskega dela Svetega pisma, ter plodnega dialoga med kristjani in judi, ki poteka od druge polovice 20. stoletja. Meni so bila Franklova spoznanja in terapevtske metode zelo blizu, zato sem to smer specializiral in jo že desetletja razvijam. Lapidova knjiga *Er predigte in ihren Sinagogen – Jüdische Evangelienauslegung* (1980) pa je veliko prispevala k mojemu globljemu razumevanju začetnika krščanstva, Juda Jezusa iz Nazareta.

³ Nedialoški razvoj krščanstva, potem ko je v Evropi pred poldrugim tisočletjem le-to postalo povezano s politično oblastjo, razčlenjuje na filozofsko-sociološki ravni francoska katoliška filozofinja Shantal Delsol v knjigi *Konec Krščanske civilizacije*. Koncilski preobrat v tem pa je s svojim zgodovinskim znanjem in prizemljenim verovanjem pripravljaj zlasti francoski teolog Yves Congar; izvrstno delo o tej njegovi troedini zvestobi – izročilu, sedanjim razmeram in prihodnosti – z naslovom *Treue zur Zukunft* (Zvestoba do prihodnosti) je napisal taizéjski brat Frère Émile.

tudi proti Judom. To izkušnjo imajo tudi Judje, čeprav so bili žrtev suženjstva že v začetku svoje zgodovine; beseda prerokov v Svetem pismu je ogledalo njihovega zanemarjanja sirot in vdov ter preziranja tujca. Kristjani in judje imamo skupno izkušnjo, da nas zaradi vere preganjajo in zaničujejo drugi. Končno pa ima vsak človek tudi osebno izkušnjo v vsakdanjem medčloveškem sožitju z najbližjimi, da si med seboj nismo vedno bratsko dobri.

V 20. stoletju so bili Judje v krščanski Evropi žrtve uničevalnega holokavsta; ta beseda v grškem izvirniku pomeni »zažgana celota«, v njihovi hebrejski besedi (*šoa*) pa katastrofa. V uničevalnih taboriščih jih je bilo nečloveško pobitih šest milijonov – več kakor polovica naroda, ki je bil že dve tisočletji v izgnanstvu razseljen po vsej Evropi. V preživelih žrtvah te katastrofe pa so v osebah Frankla in Lapida vznikli najgloblji uvidi in najprepričljivejši pozivi k bratskemu dialogu med vsemi ljudmi. Frankl je videl, da je preživetvena nujnost monantropizem – zavedanje o enem bratskem človeštvu, Lapide pa nujnost bratstva med judi in kristjani.

Jezus, začetnik krščanstva, je bil v polnosti Jud. Kot človek je iz svoje kulture in judovskega verovanja oznanjal veselo novico, da je ljubezen do bližnjega izraz verovanja v Boga in edina pot do njega. Frankl in Lapide sta s svojim pogovorom živ zgled, da imajo judje tudi danes nam kristjanom kaj povedati o verovanju, dialoški duhovnosti, o smiselnem življenju in sožitju.